

Huys-houder of Medicijn-Winckel,

O N D E R W Y S E N D E

Noemen heylsame Medicijnen vooz Menschen bereyden sal.

H E T I. C A P I T T E L.

Van de Purgeerende Genees-middelen.

En van de voozmaemste grondt-regulen in de Genees-konst is dese/te weten: De oorzaak van de siechte wech genomen zijnde/komt die van selfs te cesser en op te houden; waerom het in verscheyde toevallen noodigh is/ het lichaem te boren/ dooz purgeerende middelen of ter ader te laten/ te ontlasten/ eer dat de ongetempert-heit der siechte dooz besondere behulp-middelen kan wech genomen werden: en op dat in desen deele de ver-afgelegen Landt-man niet onboozsien en zy/ sullen wy eenige in 't aensien geringe / doch in der daet nutte purgeerende en supberende Genees-middelen/ soo wel van boben dooz 't braken / als van onderen dooz den stoel-ganck / de quade en obertollige bochtigheden uyt-werpende/ booz-schryben.

Om te doen Braken.

Neemt 8/ 9/ of 10 bladeren van Haselwortel of Mans-ooren, stootse in een steene Mortier / daer by doende een half mutsien Spaensche of Fransche Wyn, wzinght het dooz een doeckje / en geeft het nuchteren te dincien. Om de werkinge des selve te bezonderen/ kan men een wurtje daer na / een goede bronk gebotert hier daer op dincien.

Een ander.

Neemt uyt-geperst sap van Mans-ooren bladeren drie quintijn / of drie bierendeel van een loot / witte Wyn een half mutsien/

Azijn en Honingh te samen gesmolten een loot/ vermengt het te samen en geeft het in.

Een ander.

Neemt af-geschraepte schillen van Radix twee loot / wortel van Mans-ooren een bierendeel loots/ zaet van Melde twee bierendeel loots/ de Bloem-toppen van Dil, Bloemen van Genista of Brem van elcx soo veel men tusschen drie vingeren behouden kan: koocht dit te samen in Mede- of Honingh-water tot een mutsien nat / dit dooz een doeck ghewrongen zijnde / doet 'er een loot Azijn met Honingh gesmolten daer by.

Een ander.

Neemt van de opwaerts af-geschraepte middelste of groene Vlier-bast 4 loot/ koocht die in Soete-melck / druckt het uyt / en geeft 'et te dincien.

Een ander.

Neemt gedrooghde Bladeren van Gratiola of Gods-genade een half of gheheel loot / weektse en koochtse in Wijn of Blesch-sop/ en doet het dooz een doeck.

Om de Gal door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt ghepulveriseerde Rhabarber een bierendeel loots / bereyde Wyn-steen een half bierendeel loots / vermengt dit te samen / en neemt het met Bier of Blesch-sop in.

Een

Een ander.

Neemt Manna twee of vier loot / smelt dit in dun met Witte-broot gezoden Karmemelck / en ghezuyckht het op een reys. Of neemt Aloë een derde part van een vierendeel loots des avonts vooz of na den avont maeltje in / en het sal u in de volgende dagh soetelijck purgeeren.

Om slijm en waterachtige vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Mechoacan of Jalappe een vierendeel loots met Bier of Vleesch-sop in.

Een ander.

Neemt Gratiola of Gods-genade een loot / Zee-winde of Soudanel een vierendeel loots / Anijs-zaet een half loot / Rosijnen daer de kernen uyt gedaen zijn een loot / koocht dit te samen in Wijn tot een mutsen nat / dit werckt van onderen en van boven.

Om Melancholijcke of aengebrande vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Sene-bladeren een loot / gekneust

Anijs-zaedt soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / weecht en koocht dit op in Pruyin-sop / om in een reys in te nemen.

Een ander.

Neemt Sene-bladeren twee loot / Citroen-zaedt, Venckel-zaedt van elcks een vierendeel loots / Tamarinde een loot / hanght dit in een sackjen in Bier / 't purgeert gemakelijck / daer mede men veel vierigheyt de ouden en jonge kinderen kan af-setten.

Om open Lijf te houden.

Is een gemeen middel een Pruyin-sopje / booznamentlijck als daer Sene-bladeren niet geweecht of gekoocht zijn. Andere eeten alleen gestoofde St. Catrijne Pruymen.

Een Mey-dranck om het Bloet te suyveren.

Neemt Duyve-kervel, en wilde Cichorey met de Wortel / Suring van elcks een handt vol / Sene-bladeren anderhalf loot / Anijs-zaedt een vierendeel loots: koocht dit in een pint soete Wep tot dat het derden-deel verzoden is / ghezuyckht hier van het derden-deel vooz een reys.

HET II. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van 't Hoofst.

Om 't Hayr te doen groeyen.

Neemt asche van Averuyt, maecht hier van met het afziedsel van het selve krupdt een looge / wijst eerst de plaets met een rouwe doeck / en stoofst of bebochticht de plaets / daer ghy het Hayr wilt doen groeyen / dickwils met dese looge.

Om 't Hayr te verdrijven en doen uytvallen.

Mieren Eperen met Wijn vermenght en opgesmeert / maecht 't Hayr los en doet het uytballen / als mede 't sap van de Besien van de witten Wijngaert of Bryonie, en het sap van alle geslachten van Wolfs-melck.

Voor seere Hoofden.

Neemt bladeren van Wilgen-boomen, van Glas-kruydt, van witte Biet, van Wicken; koocht dit op in schoon water / en na dat het Hoofst hier mede ghewasschen is / smeert daer op de navolgende zalf: Neemt Swavel een loot / Spaense Seep twee loot / maecht dit met sap van Glas-kruydt of Parietaria tot een dun Salfjen. Of Sevenboom gepulveriscert / met Kroom gemengt en op 't Hoofst gesmeert. De Præcipitaetsalf werdt hier toe mede veel van de gemeene Lupden ghezuyckht / hoewel het beter waer dat sy wat voorsichtiger te werck gingen / booznamentlijck in jonge kinderen /

wiens Beckeneel noch niet genoegh gesto-
ten of verhart is: voor de welcken dit vol-
gende veel bequamer is: Neemt 4 dopers
van Speren/ Verckens-reusel/ Carpentijn
van elckx twee loot / laet dit te samen smel-
ten/ en roert het wel onder een.

Voor korsten op de Kinder-hoofden.

Neemt ghestooten Myrrhen, Irias en
swarte Nies-wortel, van elcx een derde part
van een vierendeel loots/ Olie van Speren
een loot/ besmeert hier mede het hooft.

Voor Luyfen en Neten op 't Hooft.

Stropt tusschen het Hayz gepulveriseerde
Coculus, of Staphisagriën-zaet, of Dzoogen
Præcipitaet.

Om de Herffenen door 't Niefen te
suyveren.

Neemt Nardus-zaet, Roosmarijn, sijne
Majoleyn, Tabacks-bladeren, van elckx een
half quintijn of een half vierendeel loots/
witte Nies-wortel een derde part van een
vierendeel loots/ met eben soo veel May-
bloemtjens, stoot dit te samen tot een sijn
poepet/ en haelt het in de Neus-gaten op.

Een ander.

Neemt sap van Wijnruyt en Majoleyn
van elckx een half loot/ Vlier-azijn een vie-
rendeel loots/ gepulveriseerde witte Nies-
wortel tien greyn/ menght dit onder mal-
kanderen/ en haelt hier van een weynigh
in de Neus-gaten op.

Om Hooft-pijn uyt koude te verdrijven.

Neemt Camille-bloemen, Genever-be-
sien, Wijnruyt, Majoleyn van elckx een
handt vol/ dit kilepn gesneden/ maecht hier
van een sackje/ 't welck met steken dooz-
naept is/ ziedt dit eben op in Wijn en leght
het op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een gepulveriseerde Notemuscaet
of twee/ maecht het heet in een pan/ en legt
het tusschen een graeu papier op het Hooft.

Een ander.

Neemt uyt-geparsien Olie van Note-
muscaet anderhalf vierendeel loots/ gedi-
stilleerde Olie van Salie, van Barn-steen,
van Majoleyn van elckx tien druppelen/ en
bestrijckt hier mede de slapen van 't Hooft.

Om Hooft-pijn uyt hitte te verdrijven.

Neemt Hoosen-water vier loot/ Hoosen-
olie twee loot/ Hoosen-azijn een loot/ slaet
dit met doecken om 't Dooz-hooft.

Een ander.

Neemt de kernen van Karssen, van Per-
fiken, wit Maenbollen-zaedt van elckx een
loot/ stoot dit in een Moztier/ doet daer by
Hoose-water/ Weeghbee-water van elckx
ses loot/ wzinght dit dooz een doeck/ op dat
het gelijk een Melckje worde/ doet hier by
Hoosen-azijn een loot/ en gebuyckht het als
't voozgaende.

Een ander.

Neemt Garsten-meel twee loot/ wit
Maenbollen-zaet drie vierendeel loots/ roo-
de Roosen of Padt-roosen bladeren een vie-
rendeel loots of quintijn/ maecht hier van
met Hoosen-azijn een papken/ en bindt het
vooz 't Dooz-hooft.

Een ander.

Neemt Garsten-meel twee loot/ roode
Roosen een half loot/ sap van Huys-loock
soo veel van nooden is/ maecht hier van
een papken als het voozgaende.

Om brandt in heete Siekten uyt het
Hooft te trecken.

Gen Seelt/ of een Bekel-haringh/ of
junge kupekens/ of een Dypf op gespou-
wen en onder de voeten gebonden.

Een ander.

Neemt Wijnruyt, Hondts-draf van elckx
een handt vol/ Sout soo veel men tusschen
drie vingeren batten kan/ Suur-deegh soo
veel ghenoech is/ stoot dit met wat Azijn/
en maecht hier van koecken om onder de
voeten te binden.

Voor

Voor Catharnen en Sinckingen.

Neemt Majoleyn, Salie, Betonie, Roofmarijn van elckſ een halbe handt vol/ Nardus-zaet een half loot / Notemuscaet een vierendeel loots/ ſtoot dit tot poeper/ en maect hier van een ſackje met Boom-wol ghebult / en met wijde ſteken door-naept/ om op 't Hooft te leggen.

Een ander.

Neemt een ſtukje of twee Wieroock, ſtoekt het op des avondſ als ghy te bedde gaet / en beroockt uw' nacht-goet met Maſtick, Wieroock en Barn-ſteen.

Om ſlaep te verwecken.

Neemt een gedzooghde Maenbol, koocht die in Bier en geeft het te dzincken. Of neemt Comcommer, Pompoen, Meloen, en Citrullen-zaedt van elckſ twee vierendeel loots / wit Maenbollen-zaedt een loot/ Latouw-zaet een vierendeel loots / ſtoot dit in een Moztier / doet hier by een half pint gekookt Gerſten-water/ en wzingt dit door een doeck/en 't ſal een wit Melckje ſchijnen te zyn/maect dit ſoet met Supcker of Syroop van Maenbollen, en gebzupcht het.

Voor Ydelhoofdigheid.

Neemt Hennip-zaedt vier handen vol/ koocht het in Roofen- en Lavendel-water van elckſ een muſjen / witte Wijn anderhalf muſjen / ſtoot dit daer na tot een payken / en leght het tuſſchen twee doecken op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een Kalſſ of Schapen-longh/ warm uyt het Beest getrocken / en om het Hooft gebonden. Oock kan hier dienſtigh tegen gebzupcht worden het gene wy tegen de Hooft-pijn uyt hitte ontfiaen/ vooz-geschreven hebben.

Voor duyſelingh in 't Hooft.

Neemt Conſerf van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn van elckſ een loot/ geconfijte Gember twee vierendeel loots/ menght dit

te ſamen en gebzupcht hier van 's morgens nuchteren de grootte van een Notemuscaet.

Een ander, indien het van dampen, die uyt de Maegh op-klimmen, ontfiaet,

Neemt Meeſter-wortel, Pionien-wortel, Calmus-wortel van elckſ twee vierendeel loots/ Roomſe Alſem, Carduus Benedictus, Betonie van elckſ een halbe handt vol / gevizit Stael een loot/ Rhabarber twee vierendeel loots/ Aloë anderhalf vierendeel loots. Doet dit te ſamen in een ſackje / en hanght het in een kanne Wijn / en dzinckt hier van nuchteren een roemertje vol/ het houdt met eenen open lijf.

Voor Beroertheit of Popelzy.

Indien pemandt door deſe ſeer hevige ſiechte wordt aenghetast / ſal men hem ſijn Armen en Beenen hart wrijven/ een ſtercke Clifirp laten ſetten / en daer op doen Ader-laten / in de Neus ſal men het Niespoeper/ boben om de Herſſenen te ſupberen vooz-geschreven/ in-blaſen/ de ſlapen van 't Hooft en onder de Neus met gedifilleerde Olie van Barn-ſteen of Wijnruyt beſtrijcken / en indien hy vets inzwelgen kan / een lepel vol van het berepde Genever-water in-geven. Daer na wederom tot ſijn ſelbe gekomen / ſal men hem purgeren / en daer op het volgende gebzupken laten : Neemt Peonien-wortel, Meeſter-wortel, Alant van elckſ een loot / Calmus twee vierendeel loots/ bladeren van Betonie, Roofmarijn, Majoleyn van elckſ een handt vol / zaedt van Pionien een half loot / Lavendel-bloemen, May-bloemen van elckſ ſoo veel men tuſſchen drie vingeren batten kan / Corinthen vier loot / koocht dit te ſamen in Honingh-water tot een pint natſ. Hier toe dienen oock de Conſerven van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn, water van May-bloemen met Wijn gedifilleert.

Voor beroertheit in de Tongh.

Neemt een Notemuscaet, Moſtert-zaet drie quintijn / Gember een quintijn / of vier-

rendeel loots / dit grof ghestooten zijnde / koocht het in Wijn en spoelt de Mondt hier mede.

Voor Lammigheyt die na de Beroertheyt komt.

Neemt Lavendel-bloemen een hant vol / Bevergeyl een vierendeel loots / giet hier op een pintje van de beste Genever-water, laet dit staen wecken in de Son / hier van geeft den Siecken alle morgen een lepel vol / en baedt of stooft de geraeckte Leden met het volgende badt : Neemt de wortelen van Barnde-netelen vier handen vol / bladeren van Velt-cypres vier handen vol / Salie, Wijn-ruyt, Roosmarijn, Bakelaer, van elck een handt vol / Genever-besien anderhalven handt vol. Koocht dit in water / daer na besmeertse met de volgende Salbe : Neemt Olie van Laurier-bayen en Narduszaet van elck twee loot / Gansse-vet, Olie van Vossen van elck een loot / Olie van Tarpentijn twee quintijn / menght dit onder een / ofte neemt Roosmarijn, Majoleyn, Krusemunt, wilde Munt, Seven-boom, Salie van elck een handt vol / koocht dit te samen in Boom-olie / en doet hier by Klauwen-smeer / en wzinght het daer na dooz een doeck.

Voor de Vallende-sieckte.

Neemt een goet deel zwarte Kriicken, stoot de kernen aen stukken en distilleert hier van een Water / hier toe dient oock Linden-bloeyfel, May-bloemen, en Hysoop-water met Sproop van Pionien-bloemen vermenght.

Een ander.

Neemt sap van groene Tabacks-bladeren en koocht hier van met Honingh een Sproop / en gebzuycht het met Pionien-water.

Een ander.

Neemt een handt vol Pauwen-dreck, ziedt het op in een pint Wijn / en geeft dit in drie reysen te ghebzuycken / te weten : Na de overval van het accident. Ten tweeden /

indien men de selbe wederom gheboelt of booz de selfde bebzest is. En ten derden / een uur na den tweeden overval.

Een Genees-middel voor de vallende-sieckte, 't welck den Koningh van Denemarcken toegeschreven wordt.

Neemt ghebrandt Beckeneel van een Mensch een vierendeel loots / Elants-klauw een half quintijn of half vierendeel loots / drie Pionien-zaden, maect hier van een Poepet / en geeft het den Siecken drie dagen achter een nachteren met Lavendel-water in.

Voor Stuypen en Tormijnen van de kleyne Kinderen.

Neemt Pionien-wortel, Pionien-zaet, van elck twintigh greyn / Irias-wortel, Elants-klauw van elck tien greyn / Safferaen vier greyn / geeft hier van thien greyn met Vrouwen-zogh of Pionien-water in. Sommige verskeren dat de Kinderen geen Stuypen onderwoyzen sullen zijn / indien men se soo haest als sy geboren zijn met dese Wijn af-wast : Neemt Pionien-wortel ses loot / Bevergeyl een half vierendeel loots / ziedt dit in soo veel Wijn als van nooden sal zijn. Daer-en-boven zijn de gedistilleerde Wateren / die wy tegen de vallende Sieckte goet te zijn gesept hebben / oock dienstigh om de Stuypen der jonge Kinderen te genesen.

Een ander.

Neemt Theriakel een vierendeel loots / Pionien-wortel sijn gestooten een half vierendeel loots / Olie van Foelie thien greyn / vermenght dit te samen / ende bestrijckt hier mede de holck van 't Herte / de slacp van 't Hoost / en onder de Neus-gaten.

Voor sware Fantasyen.

Hier toe is nut Confilie de Greyn in Wijn gezoden en gedroncken / als mede de Conserben van Bornagie en Buglos-bloemen.

Om Vlecken en Malen in 't aengesicht te verdrijven.

Neemt Borax smelt die in Weeghbre en Boos-

Zoonen-bloepsel-water / doet hier by een weynigh Olie van Wijn-steen / of neemt de versche wortel van Salomons Zegel, sleet hem en strijckt hem op de plecken.

Om roode Puyften en Puckelen in 't Aengesicht te verdrijven.

Neemt Hysoop in Wijn / en wascht het aengesicht daer mede / ofte neemt een half loot Campher, twee loot Salarmoniac, dit wel gepulveriseert in een glas ghedaen / en Roose-water daer op gegoten / dat het een vinger breet bedeckt is / stopt het glas dicht toe / en laet het in de Son droogen / breekt het glas / en doet by het voorszepde gedroogde een half loot Loo-wit / en wrijft dit alles met Zoon-olie / en strijckt het op de Puyften / en wascht het daer na met de voorszepde Wijn af.

Een expert water voor roode Puyften en Puckelen in 't Aengesicht.

Neemt by na rijpe Aerdt-besien een pondt / twee suere Appelen, Wortel van Water-patientie, dat aen de kanten van de Slooten veel wast ses loot / versche Roosbladeren een halve handt vol / Suringh, Weeghbre-bladeren van elckis een handt vol / Geyten-melck een mengelen / 't wit

van thien Eyeren, Aluyn twee loot / Campher, Wierroock van elckis een vierendeel loots / menght dit te samen en distilleert hier van een Water, waer mede men het Aengesicht dickwils betten en wasschen sal.

Voor Roodigheyt, Puyften, en Jeucksel in 't Aengesicht.

Neemt het binnenste uyt een Citroen, ziedt dit op met ghesmolten Berckens-reusel / wrijnght het dooz een doeck / laet hier in een weynig wit Was smelten / van het vuur ghenomen / en als het begint te stolcken / roert daer onder een half loot Salarmoniac.

Om de ruydige en rauwe Huyt in 't Aengesicht te verbeteren.

Neemt Harte-bet / smelt 'er op schoon water / daer af genomen zijnde / doet 'er by gepulveriseerde Borax, Vernis, en gewasschen Loo-wit soo veel van nooden is / en maect hier van een Salsje.

Om Lidt-tekens uyt het Aengesicht wech te nemen.

Neemt Rense-harst, smelt 'et met een weynigh Tarpentijn, roert hier onder gepulveriseerde Gom-tragant soo veel tot dat het als een Plepster worde / smeert het op een doeck en legt het op de Lidt-tekens.

H E T III. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de Gebreken der Oogen.

Om het swacke Gesicht te verstercken.

Neemt Wortel van Alant, van Venckel van elckis een loot / bladeren van Oogen-troost een handt vol / Betonie, Yser-kruydt van elckis een halve handt vol / Venckel-zaedt, Genever-besien van elckis een half loot / maect hier van een sackje en haught het in Wijn / waer van men somtijds dzycken moet.

Een ander.

Snijdt een struyck van Venckel onder een lidt af / en haelt met een Zoor het pit

uyt de struyck / die in de grondt vast is / tot aen het volgende lidt / built het wederom met Suicker / en stopt boven het gat met een Venckel-struyck wederom toe / laet dit een dagh of twee soo staen / tot dat de Suicker ghesmolten is / dat ghy alsdan in de Oogen sult doen.

Een ander.

Neemt een warm Carwen-broodt / snijdt het in 't midden dooz / stroopt hier op Karui-zaedt, en houdt dit soo warm tegen de Oogen.

¶

Een

Een ander.

Neemt sap van Venckel twaelf loot/
van Wijn-ruyt ses loot / supbere Honingh
bier loot / set dit in een glas in de Son / en
gebruyckt daer na het klare tot een Oogh-
water.

Voor ontstekinge, pijn en roodigheyt
der Oogen.

Het Lichaem met Sene-bladeren gesimp-
bert zijnde / sal men een Ader laten openen/
en daer op dese remedien ghebruycken:
Neemt Roos-water, Vrouwen-melck, 't wit
van een versch Ey wel geklopt en door ge-
daen / maect hier van een Oogh-water.
Binde vooz het Dooz-hoofst gestooten bla-
deren van Braem-besien, ofte het volgende:
Neemt Endivie een handt vol / Garste-meel
een loot / wit van een Ey en een wepnigh
Azijn / stoot en kneust dit te samen.

Een ander.

Neemt kernen van Quee-peeren, en
weeckt die in Roose-water, het is een seer
bequaem en gemeen Oogh-water.

Voor Vliesen en Vlecken op de Oogen.

Neemt sap van groene Tabacks-blade-
ren, en versche May-boter, koocht dit een
wepnigh te samen / besmeert hier mede upt-
wendigh de Oogen / het bijt wel eerst een
wepnigh in de Oogen / maer 't gaet haest
wederom over.

Een ander.

Neemt Suycker-candy een quintijn of
vierendeel loots / bereyde Tutia een half
vierendeel loots / Zee-schuym twintigh
greyn / witte Vitriool thien greyn / stoot dit
tot een heel sijn Poeyer en blaest het met
een schafje in de Oogen.

Voor seere druypende Oogen.

Neemt Tutia en Aloë van elckz twintigh
greyn / Venckel-water een half muts-
jen / maect hier van een Oogh-water.

Voor sinckingen die op de oogen neder-
vallen.

Neemt Salie, Lavendel-bloemen, van
elckz een handt vol / Wijn-azijn een half
pintje / koocht dit in een toegedeekten pot
tot de helft / neemt dese Azijn dickwils
warm in den mondt. Hier toe kan men
oock het kussentje / 't welck wy tegen de
Catarnen vooz-geschreven hebben / op het
Hoofst dragen.

Voor blaeuw geslagen, gevallen of ge-
stooten oogen.

Neemt ghepulveriseert Comijn-zaedt/
maect hier van een papken met Vrou-
wen-melck / en leght het tusschen twee
doecken op de Oogen / daer na neemt droo-
gen Hysoop, doet 'et in een sackje / koocht
het in water / en bet hier mede dickwils de
Oogen.

HET IV. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Ooren.

Voor pijn in de Ooren.

Neemt Roofmarijn-bloemen, zied
die op in Wijn / Roos-olie, en Olie
van bittere Amandelen, of Knof-
loock in Boorn-olie ghezoden en in 't Ooz
gedruypt / en met Catoen dicht toe gestopt.
Indien de pijn seer hevig is / en upt hitte
ontstaet / neemt Vrouwen-melck / Olie
van Roosen, sap van Kees-kruydt, en wit

van een Ey / roert dit wel onder een en ge-
bruyckt het.

Voor de doofheyt en 't zuyfen der Ooren.

Neemt Venckel-water, Karui-water van
elckz een loot / vooz-loop van Genever-
water twee vierendeel loots / menght het en
druypt het in de Ooren. Het warm Tar-
wen-broodt met Karui-zaedt om het gesicht
te

te verstercken/ voorz-geschreven/ is hier toe oock seer dienstigh op het Oor gelept.

Een ander.

Neemt een groote Palingh/ kerft hem en steekt in de snede gestooten Knofloock, bzaet hem aen 't Spit/ en gebzupcht het afgeloopen vet met Boom-wool/ die by Muscus gelegen heeft/ in de Ooren.

Een ander.

Neemt Bakelaer gestooten zijnde/ koocht die in Wijn/ en ontfanght de koocht tweemaal des daeghs in de Ooren.

Voor Wormen in 't Oor.

't Sap van Alsem, of van Gentiaen, of van Centauria in 't Oor ghedaen/ is goet.

Voor etterige materie die uyt het Oor loopt.

Neemt sap van Venckel, van Scabiosa ende Roosen-honingh van elckz eben veel/ ende steekt het met een wieck in de Ooren/ of koocht de bladeren van Olyven in Honingh-water/ en druypt het in de Ooren.

H E T V. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen tot de gebreken van de Neus.

Voor de verstopte Neus.

Hier toe gebzupcht het Nies-poeper/ boven om de Herffens te supberen/ voorz-geschreven/ of neemt Sevenboom, koocht het in water en legt het warm boven de Neus.

Om 't bloeden uyt de Neus te stempen.

Indien yemandt sterck uyt de Neus bloedt/ sal men in de eene hoeck van het Oogh de duym/ en ind' ander de vinger setten/ en die sterck te samen dzucken/ en het bloeden sal haest ophouden/ maer indien

gebal soude het geraden zijn een Ader te openen.

Een ander.

Hout water in de Neck en in't aengesicht gegoten/ of een natte doeck in de Neck gelept/ en het hoofd met hout water en Wijn gewossen. Andere leggen water van Weegbze of Harders-tas met een doeck op de Leber/ Manuelyckheyt en in de Neck.

Een ander.

Om het Bloeden te stempen kan men oock nuttelijck de Armen en Beenen seer stijf binden.

H E T V I. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Tand en van 't Tandt-vleesch.

Voor Tandt-pijn.

Om de sinckingen die op de Tand en vallen/ en aldaer pijn veroorzaken/ te diverteeren/ werdt nuttelijck het Nies-poeper boven om de Herffens te supberen/ voorz-geschreven/ gebzupcht/ daer na neemt Campher, koocht die in Wijn/ en houdt het warm in de Mondt/ en indien de Tandt hol is/ neemt Campher en Was, menght dit te samen en vult de Tandt daer

mede. Of neemt Staphisagrien-zaedt, doet het in een doeckje/ weecht het in Wijn/ en houdt het tusschen de Tand en; anderen nemen Olie van Nagelen, of Orego met Wol in de Tandt ghesteken. Nardus-zaedt in Wijn ghezoden/ en in de Mondt gehouden/ is mede seer goet.

Een ander.

Neemt Pyrethrum-wortel een half loot/ Hyfop, Salie van elckz een halve handt vol/

B 2

Comija-

Comijn-zaet, Nardus-zaet van elckis ander-
half vierendeel loots / koocht het in Wijn
en houdt het in de Mondt.

Voor Tandt-pijn die yst heet Bloedt, door
de Slagh-aderen van 't Slaep des Hoofts
op de Tandten schietende, ontstaen is.

Neemt wit van een Ey wel geklopt zijn-
de / Roosen-azijn en Roosen-water van elck
een lepel vol / Garsten of Cartwen-meel soo
veel genoegh is / maect hier van een pap-
ken en bindt het op de Slapen van 't Hooft.

Om de Wormen uyt de holle Tandten
te verdrijven.

Neemt zaet van Bilsen-kruyd vermengt
dit met geel Was / maect hier van een
koeckje / legt dit op een pfer plaetje / op heete
koolen gelept / set daer ober een Crechter /
die men in de Mondt moet houden / om al-
soo de roock in de Tandt te ontfangen.

Om de Tandten wit te maken.

Neemt Roosmarijn een loot / gebzandt
Witte-lyoodt een half loot / Irias-wortel,
Pionie-wortel, asch van Taback, gepulve-
riseerde Marmoz-steen van elckis een vie-
rendeel loots / stoot dit tot een fijn Poeyper /
en wijst 'er de Tandten mede.

Een ander.

Neemt roode Coralen, de steenen uyt

Dadelen, Zee-schuym, Drijf-steen, Oost-
Indische Porceleyn-scherven, ghebzandt
Zout, van elck even veel / en gebzuyekt het
als 't voorgeende.

Voor vuyl, bloedigh en quaet Tant-vleesch.

Neemt Bistorten-wortel drie vierendeel
loots / bloemen van wilde Granaten, Gra-
naet-schellen van elckis twee vierendeel
loots / Salie, Hysoop, Myrten-bladeren van
elckis een handt vol / Ligustrum, Roose-
bladeren van elckis een halve handt vol /
Aluyn een loot / koocht dit in roode Wijn en
Water soo veel van nooden is / wascht het
Tant-vleesch daer mede / daer na bestrijckt-
se met het navolgende: Neemt gesmolten
Honing of Honing van Roosen twee loot /
Aloë twintigh greyn / Myrhen tien greyn /
ronde Ooster-lucie Wortel een half vieren-
deel loots / menght dit tot een Sprooyje.

Een ander.

Neemt Maeghde-palm, roode Roosen,
Lepel-bladeren van elckis een handt vol /
koocht dit in roode Wijn tot een half pint /
en gebzuyekt het als 't voorgeende / en be-
strijckt het Tandt-vleesch met het volgen-
de: Neemt Honingh van Roosen, Moer-
besien-sap van elckis een loot / ghebzanden
Aluyn een half vierendeel loots / Egiptiac-
salf een vierendeel loots / vermenght dit met
malkanderen.

HET VII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Mont en Keel.

Voor een gefwollen en seere Keel.

Dit Accident pleeght den Menschen
seer te benaudwen / ende men sal den
Siecken ten eersten met Sene-bla-
deren of Jalappe, als wy boven geleert heb-
ben / purgeeren / daer na ter Ader laten / en
ondertusschen de Keel dickwils gorgelen.
Neemt Judas-ooren, die aen de Vlier-boom
wassen / drie vierendeel loots / Violen-bla-
deren, Salie, Vlier-bladeren van elckis een
handt vol / Corinthen twee loot / Soet-hout

een half loot / koocht dit in water tot een
halve pint en gorgelt hier mede / en slaet het
volgende blyten om de Keel: Neemt
Vlier-bladeren, roode Kool van elckis even
veel / hacht dit kleyn en fruyt het in Boter
en Honingh.

Een ander.

Neemt gedrooghde Honden-dreck / Gan-
sen-dreck van elckis een half loot / koocht
dit in Wijn en Water tot een half pintje
nat en gorgelt hier mede.

Een

Een ander.

Neemt een Swaelben-nest / met een handt vol Salie, koocht dit in Soete-melck en gebuyckht het als 't voorgaende.

Voor de Huygh in de Keel.

Neemt gedrooghte Bolster van Ockernooten een half vierendeel loots / Bloemen van wilde Granaten, of Balauftia, Granaetschellen van elckx twintigh greyn / ghebranden Aluyn thien greyn / licht hier mede den Huygh.

Voor een rauwe en heesse Keel.

Neemt drop van Soet-hout een half loot / Candy-Suycker eben soo veel / Gom tragant twintigh greyn / maecht hier van met Roosen-water koekjens / om in de mont te laten smelten / en allengskens dooz te sliken.

Voor een stinckende Afem.

Neemt Karui-zaet ses loot / of Poley twee handen vol / koocht dit in een kanne Wijns / tot dat de helft verzoden is / en dinct hier van 's morgens en 's avondts een goeden dronck.

HET VIII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Borst.

Voor de Hoest.

Nemt Genever-besien drie handen vol / koocht dit in een mengelen Bier / tot dat het derden deel verzoden is / en dinct hier van een goeden dronck / en legt een graentw papier met kaers-smeer / daer gestooten Comijn-zaet opgestropt is / op de Borst.

Een ander.

Neemt gepulberiseerde Alant-wortel, Irias-wortel van elckx een half vierendeel loots / uyt-gekoocht sap van Vlier-besien een vierendeel loots / neemt dit met Bier of Wijn in des abonts als men te bedde gaet.

Voor Hoest door scherpe finckinge ontsaende.

Neemt roode Kooren-roosen of Klap-roosen een handt vol / koocht dit in Scabiosen en Carde-benedicten-water van elckx een pintje / tot op het derden-deel / dooz gedaen zijnde / maecht het Soet van Suycker / of met Sproop van roode Klap-roosen / of van Maen-bollen. Hier toe is mede dienstigh Sproop van Vioelen en drop van Soet-hout gebuyckht.

Voor Fluymen, en een benauwde verstopte Borst.

Neemt Alant-wortel / drie vieren-deel

loots / bladeren van Cardus Benedictus, van Alsem van elckx twee vierendeel loots / Kruyse-munt een vierendeel loots / Rhabarber een half loot / Aloë een vierendeel loots / Citroen-schellen twee vierendeel loots / hangt dit met een sakje in een kanne Wijns / en dinct hier van nuchteren een roemertje.

Voor Enghborstigheid.

Neemt Candy-suycker een loot / Bloem van Swavel een half loot / menght dit onder malkander / en geeft hier van een vierendeel loots op een reys in.

Een ander.

Neemt Comijn-zaet een half loot / gesneden Vygen een loot / Averuyt een handt vol / koocht dit in Wijn tot een pint / en dinct hier van.

Een ander.

Neemt sap van roode Kool / ziedt het met Honingh tot een Sproop / en neemt hier dichtwils wat van in.

Voor het Bloedt-spouwen.

Neemt Smeer-wortel twee loot / Soet-hout een half loot / bladeren van Weegh-bree Porceleyn, Scabiola van elckx een handt vol / Myrten-besien een halve handt vol / koocht dit in Gerste-water tot een pint / en maecht het soet met Suycker.

Een ander.

Neemt zaet van Sumach twee bierendeel loots / Arabische Gom een bierendeel loots / maect hier van pillen met Weeghbree sap om in drie reysen te gebruycken.

Voor 't Pleuris.

De rechte Pleuris is altijd verselt met een scherpe koozts / en geduurige stekende pijn in 't Aeffem-halen / waer by geboeght is een drooge Kuch : Om dit Accident te genesen / sal men terstondt Alder doen laten / en een goede quantiteyt bloet af tappen / ende indien de pijn niet op en houdt / mach men het den selfden dagh of nacht eens of tweemaal herhalen / ondertusschen indien 't Lichaem beslooten is / een Clister laten setten / en het volgende gebruycken: Neemt Olie van soet Amandelen twee loot / Sproop van Klap-roosen een loot / neemt dit in en dinct daer na van den dranck die wy voor de Hoest (uyt scherpe sijnkinge ontstaende) vooz-geschreven hebben. Sommige prijsen seer tegen het Pleuris de roode belckens van de Hase-nooten, gedrooght / twintigh greyn zwaer / met Carduus Benedictus water twee of driemaal des daeghs

in gegeven. Bupten daer de pijn is kan men Glas-kruyt in Boter gesruyt / op-leggen.

Om valsch Pleuris te stillen.

Neemt Nardus-zaet een half loot / koocht dit in Bier of Wijn / en geeft het te dincten.

Voor verswooren Pleuris.

Neemt Doeyer van Barndenetelen-zaet, menght het met Sproop van Violen, en gebruyckt dickwils lickende.

Een ander.

Neemt een soete Appel, holt het kloek-huyt met de pitten daer uyt / en vult het wederom met Wieroock, bjaedt den Appel onder de aschen / en geeft de Siecken hier van te eeten.

Voor de Teeringh en Longe-sucht.

Neemt Longe-kruydt, Roofmarijn, Betonie, Venus-hayr van elcks een half loot / Smeer-wortel acht loot / Hoef-bladeren twee loot / Viole-bloemen een bierendeel loots / stoot dese krupden ghedrooght zijnde tot Doeyer / en vermenght het met een half pondt ghesuyberde Honingh / hier van gebruyckt 's morgens en 's avondts de grootte van een Ocker-noot.

HET IX. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van 't Herte.

Voor Hert-kloppinge.

Neemt een bierendeel loots Theriacel, menght het met Wijn / waer in Foels en Caneel gezoden is / en gebruyckt zijnde / moet men daer op zweeten.

Een ander.

Neemt Galigaen, Zedoar, Caneel van elcks een half loot / Melissen of Confilie de Greyn een handt vol / Bornagie-bloemen soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan: Panght dit met een sackje in een kanne Wijn / en hier van ghedroncken.

Of neemt Confilie de Greyn-water, Carde-Benedicten-water van elcks twee loot / Roosen-water een loot / Caneel-water een half loot / Confectie Alchermes een bierendeel loots / Sproop van Bornagie twee loot / vermenght dit te samen / en laet hier van dickwils twee lepelen vol in-nemen.

Voor melancholye en swaermoedigheyt van 't herte.

Hier toe is goet Melissen of Pimpernel in Wijn gezoden en ghedroncken / als oock Conserf en gedisilleert Water van Melissen, Bornagie, Buglos.

Voor

Voor Flaeuwheertigheydt.

Neemt Conserf van Bornagie, Buglos, Majoleyn, Roosmarijn, van elck een loot/ een gheheele confijte Nootemuscaet, Geconfijte Gember een half loot/ menght dit onder malkanderen tot een Conserf/ en ghebruyckt hier van de grootte van een Ocker-noot.

Voor flaeuwheertigheydt in heete sieckte.

Neemt Conserf van Roosen, van Chicorey-bloemen, van roode Aelbesien-sap

van elck een loot/ het binnenste mergh upt een Citroen ofte Lamoen een half loot/ Confectie-alchermes een half loot/ maecht hier van een Conserf.

Voor banden aen 't Herte.

Neemt Galange, Folie, Caneel, Gember, Paradijs-kernen, Zedoar, Nagelen, Angelica-wortel van elck een half loot/ Valeriaen-wortel een loot/ giet hier op een kranne goede Wijn/ en laet dit veertien dagen staen weken/ geeft hier van drie-mael des daeghs twee lepelen vol.

H E T X. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van der Vrouwen Borsten.

Om 't Sogh in de Borsten te vermeerren.

Neemt Anijs of Venckel-zaedt een half loot/ geeft dit met Kool-sop in/ als men te bedde gaet/ of ziedt groene Venckel en Dille in Gersten-water/ maecht het soet met Suicker en dzyacht hier af.

Om 't Sogh op te droogen.

Neemt gestooten Boonen, Wicken, Coriander-zaedt van elck een halve handt vol/ koocht dit in water/ en leght doecken hier in nat gemaect zijnde/ op de Borsten; andere nemen alleen Fransche leck Wijn/ of sap van Kruyse-munt.

Voor pijn in de Borsten, door geklonterde Melck veroorsaect.

Neemt Boonen-meel twee deelen/ Kruyse-munt een deel/ maecht hier van met ongesouten Boter een papken.

Voor ontstekinge der Borsten.

Neemt sap van Huys-loock, van Nachtschade, wit van een Ey, Olie van Roosen van elck even veel/ menght dit wel onder een/ en leght het met doecken daer op.

Om harde Borsten te versachten.

Neemt Garsten-meel, Boonen-meel, van elck twee loot/ Fenegriek-zaet-meel, Lijn-zaet-meel van elck een loot/ Saffraen twintigh greyn/ maecht hier van met Olie van Camillen een pap en leght het op de Borsten.

Een ander.

Neemt een witte Lelien-wortel, koocht die in Soete-melck/ tot dat hy weech wort/ doet daer by Weyten-meel soo veel ghenoech is/ Olie van Camillen, van witte Lelien, van elck een lepel vol/ Honingh twee lepelen vol/ twee dopers van Speren/ maecht hier van een pap.

Een ander.

Neemt Biet koocht die in Olie/ door gewrongen zijnde/ smelt Was in die Olie tot dat het als een salf wordt/ en besmeert hier mede de Borsten.

Voor Drop in de Borsten.

Neemt Olie van Roosen anderhalf loot/ van Camillen, van witte Lelien, van elck drie vierendeel loots/ Dialthea-salf een vierendeel loots/ wit Was twee loot/ Rooswater, en Roos-azijn van elck een lepel vol/ smelt dit te samen tot een salfje.

Voor

Voor geswollen en sweerende Borsten.

Neemt krupm van Witte-broot / koocht dit in water tot een dicke pap / doet 'er by Popeleoen-salf, versche Boter van elcksz die loot / en legt dit op de Borsten.

Een ander.

Neemt Olie van Olijven, versche Koe-dreck van elcksz even veel / menght dit onder een / en drukt het door een doeck / doet daer by Fenegriek-meel soo veel tot dat het een bequaem papken wordt.

Een ander.

Neemt Boonen-meel, Fenegriek-meel, Lijnzaedt-meel, krupmen van Witte-broot / van elcksz twee loot / ghestooten Althea-wortel die loot / Safferaen een half vierendeel loots / maect dit met af-ziedsel van Kees-kruydt en Althea tot een pap / daer by doende 4 doren van Eperen / Olie van Violen en Lijnzaedt-olie van elcksz anderhalf loot. En wanneer het Gezwel door gebroken / of met een blijm door-steken is / sal men het reynigen met de volgende salf: Neemt Honingh / sap van Juffrouw-merck, dopers van Eperen / Tarpentijn, en een weynigh Garsten-meel onder mallanderen vermenght en met wiecken in de Mondt gesteken.

Voor door-gebroken Kancker.

Neemt ghepelde soete Amandelen soo veel genoegh is / stoot die in een loode Mortier / maect hier van met sap van Huysloock een papken / ende wast eerst de wonde met Cardus Benedictus-water, ende stroopt 'er des selfs poeper in / en legt daer het boozschreben papje ober heen.

Voor seere en geklooven Tepels.

Neemt gesmolten Lammeren-vet met Roose-water ghewasschen / Roos-salf van elcksz een half loot / Arabische-gom twintigh greyn / Boontjens Hol-wortel ghepulberiseert tien greyn / Olie van Eperen soo veel van nooden is / maect hier een salfje van.

Een ander.

Neemt Olie van Violen, van Eperen van elcksz die vierendeel loots / Hartenvet, Bocken-talck van elcksz een half loot / Was soo veel van nooden is tot een salve.

Een ander.

Neemt een wit Lelien-bladt, upt de Olie daer in sy te weecken staen / en legt het ober de Tepel.

HET XI. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Maegh.

Om de Maegh te verstercken.

NNeemt Anijs, Venckel en Coriander-zaedt van elcksz een loot / Caruizaedt een half loot / Gember, Calmus-wortel van elcksz anderhalf vierendeel loots / Galigaen, Zedoar van elcksz een vierendeel loots / stoot dit tot een sijn poeper en geest hier van een alle morgen een vierendeel loots met Wijn in.

Om de Maegh te suyveren.

Hier toe is dienstigh Aloë des avondts booz den eten twintigh greyn ingenomen /

of hanght dit na-bolgende poppen in een kanne Wijn / en drinckt daer 's morgens een roemertje vol van: Neemt Alant-wortel, Zedoar van elcksz een half loot / Cardus Benedictus, Centauria, Alfem, Kruyse-munt van elcksz een halve handt vol / Rhabarber een half loot / Aloë een vierendeel loots / Oranje-schillen anderhalf vierendeel loots / stoot dit tot een grof poeper / en bindt het in een sackjen. Tot desen eynde dient oock een bzaeck-dranck in 't eerste Capittel beschreven / in-genomen te werden.

Een

Voor pijn in de Maegh uyt winden ontstaen.

Neemt een grof gestooten Notemuscaet, koocht hem in Wijn en dvinckt het / hier toe dient ook Theriacel met Wijn ingenomen / of Camille-bloemen in Wijn gekoocht.

Om het sterck Braken te doen op-houden.

Neemt deegh van Carwen-broodt soo veel genoegh is / Bakelaer twee handen vol / Alsem een handt vol / maect hier van een Broodt / laet het backen : snijt 'er een suck van / en leght het tusschen een doeck / die in

de volgende bereyde Brandewijn nat ghemaeckt is / op de kolck van 't Herte : Neemt een mutsien Brandewijn / Galigaen, Calmus-wortel van elck een half loot / Kruydt-nagelen een vierendeel loots / laet dit te samen staen weecken / en maect de doeck hier in nat.

Een ander.

Neemt een Spong / koocht hem op in Azijn / en leght hem op de Maegh of kolck van 't Herte / en eet een suckje Broodt dat in sap van Granaten geweeckt heeft.

HET XII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Darmen.

Voor pijn in de Buyck en 't Colijck.

Voor eerst is noodigh dat men soodanigen Mensche met Rhabarber, Sene-bladen of Jalappe purgeere / of bereydt hier toe het volgende dyanckje : Neemt Sene-bladeren, wortel van Boomvaren van elck een loot / Camille-bloemen soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / Anijs of Venckel-zaedt een half loot / Corinthen twee loot / koocht dit in een half pintje water tot op de helft / en maect het een weynigh soet met Supcker. Daer na gebuyckhet het volgende : Neemt Camille-bloemen een halve handt vol / schillen van Orangie-appelen een half loot / koocht dit in Wijn en Water tot een mutsien nat / door-gewrongen zijnde / doet 'er by Suycker een loot / Anijs-olie ses druppelen / geeft dit op een reys te dvincken.

Een ander.

Neemt Camille-bloemen, een handt vol / Venckel-zaedt een loot / koocht dit in Water tot een half pintje / door gedaen zijnde / doet 'er by Sproop van Cichorey-sap anderhalf loot / Olie van Anijs tien druppelen / dvinckt hier van de helft op een reys.

Een ander.

Neemt wortel van Venckel, van Lavas,

van elck twee loot / Orangie-schillen een half loot / Angelica een loot / Calment, Kruyse-munt, Poley, Alsem, bloemen van Camillen, van Meliloten van elck een handt vol / Genever-besien twee loot / Bakelaer een loot / Anijs-zaedt, Comijn-zaedt van elck een half loot / koocht dit in Bier soo veel genoegh is / en stoofst hier mede den Buyck.

Voor Buyck-pijn van de Kinderen.

Neemt Venckel-water een half mutsien / Sproop van Maen-bollen twee loot / menght dit en geeft hier van een lepel vol.

Voor de Buyck- en Roo-loop.

Geest den Siecken eerst dit volgende te ghebuycken : Rhabarber een vierendeel loots / Notemuscaet ses greppen, daer na bereydt desen dyanck : Neemt Smeer-wortel twee loot / Kreupel-gras drie handen vol / een halve Maen-bol : koocht dit in Garsten-water tot een pint / vermenght hier by Sproop van Granaten, van Myrten-besien van elck drie loot / en dvinckt hier van drie-mael daeghs.

Een ander.

Neemt Wijn-tint een mutsien / een Doper van een Ey, wit Maeghden-Was, maect

maect dit gelijk een Candeeltjen / en laet het den Siecken op een reys ghebruycken. Hier toe is Marmeladen of Quee-vleesch ghebruyckt oock heel goet / als mede Conserf van roode Roosen, ende het water uyt groene Eycken-bladeren gedistilleert.

Voor persfinge ende onmacht ter Stoel te gaen.

Neemt Seven-boom soo veel genoegh is / koocht het in Water en Wijn / ende laet den damp aen het Fondament ontfangen: Oste neemt Wieroock ende Pick, ende leght dit op gloepende koolen / om mede den damp als vooren te ontfangen.

Voor Buyckwormen der Kinderen.

Neemt loof van Persick-boomen, kneust het en bindt het op de Navel van de Bupck.

Een ander.

Neemt Zever-zaedt laet het in oude Mee weecken / en geeft het te dincen: Knoflook in Soete-melck gheloocht / werdt oock seer veel gebuyckt.

Een ander.

Neemt Scordium, Zever-zaedt van elckis een half loot / Coraline, Rhabarber van elckis een vierendeel loots / stoot dit tot een fijn Doepet / en geeft hier van een half vierendeel loots in.

Een ander.

Neemt Zever-zaedt, Jalappe, Rhabarber van elckis een half loot / doet dit grof ghestooten in een sackjen / en hanght het in een pintjen Mee / en geeft hier van altemets

een weynigh te dincen / dit doodt de Wormen en setse door de stoel-ganck af.

Voor het uyt-sincken des Aers-darm.

Men moet den uyt-ghesoncken Darm wederom met warme doecken in sijn plaetse brengen / ende daer na het Fondament met het navolgende stoben: Neemt bast van Vlier-boomen een handt vol / koocht het in Wijn soo veel genoegh is.

Een ander.

Neemt Eycken-bladeren vijf handen vol / roode Roosen twee handen vol / koocht dit in water / daer gloepend stael in uyt-geslecht is.

Voor Ambeyen.

Neemt Campher, Ceruys-salf, Populeoen-salf van elckis even veel / en besmeert het Fondament hier mede.

Een ander.

Neemt versche Boter / doperis van Eperen / frupt dit te samen in een pan / en ducht het door een doeck / en besmeertse hier mede.

Een ander.

Neemt natte Ceruys twee loot / een doper van een Sp / bereyde Tutia twintigh greyn / Campher thien greyn / Harte-vet, Olie van Roosen van elckis een loot / Reyger-vet een half loot / maect hier van een salsje.

Een ander.

Neemt een goet deel Vlier-bladeren, maectse door-heet in een pan / en leghtse met een stuck root Scharlaken op het Fondament.

HET XIII. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Lever.

Voor een verhitte Lever.

Nemt Cichorey-wortel, Scorzonera-wortel van elckis twee loot / Suringh, wilde Cichorey, Bornagie van elckis een

handt vol / Tamarinden twee loot / koocht dit in soete Wey een mengelen / tot dat een derden-deel verzoden is / en dincht hier van alle morgen een mutsien.

Voor

Voor Water-sucht.

In dese Siechte sal men voor eerst purgeeren: Neemt Jalappe, Mechoacan van elckis veertigh greyn/ Orangie-schellen tien greyn/ Affche van Hulst ghebrandt ses greyn/ maect hier van een Poepet en neemt het 's morgens met Bier in. Daer na neemt Affche van Genever-boomen, Boon-struycken, Alfs-rancken van elckis drie handen vol/ doet daer op Garsten-water een mengelen/ Wijn een half pintje/ giet het door een wolle Lap/ maect het soet met Supcker/ en dinct hier van een roemertje vol tweemaal daeghs.

Een ander.

Neemt een Peper-wortel raspt hem kleyn/ doet daer by een mengelen goede Rinsche Wijn/ en dinct hier somtijds van.

Een ander.

Neemt Alsem, Alfs-rancken, Carduus Benedictus van elckis een handt vol/ Rhabarber een loot/ Orangie-schellen een half loot/ hanght dit in een sackje in een mengelen Wijn/ en dinct hier van.

Voor Geel-sucht.

Neemt sap van Gouts-bloemen, Schelkruyd van elckis een half loot/ Safferaen tien greyn/ Wijn een half mutsien/ geeft dit op een reys te dinken.

Een ander.

Neemt Venckel-wortel, Pietercelie-wortel van elckis twee loot/ Schelkruyd, Duyve-kervel, Genever-besien, van elckis een handt vol/ koocht dit in Garsten-water tot een pint/ en maect dit soet met Supcker/ dinct hier van een roemertje vol tweemaal des daeghs.

HET XIV. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Milt.

Voor een verharde en verstopte Milt.

Nemt schozffe van Essen-boom een vierendeel ponts/ giet hier op een kanne Wijn/ koocht dit op de helst en dinct hier van een mutsien 's morgens nuchteren. De Schozffe van de Capper-boom zijn hier toe seer nut/ of koocht Poppe in Wijn en legt het op de sinckerzijde/ hier door wordt de Milt seer vermoywt/ en des selfs pijn gestilt.

Voor de Blaeuwshuyt.

Hier toe is seer dienstigh den Extract van Lepel-bladen, of bereydt dese Dranck;

Neemt sap van Lepel-bladen, van Duyve-kervel, van Cichorey van elckis ses loot/ sap van Water-kars acht loot/ sap van Beken-boom, van Venckel van elckis vier loot/ Rinsche Wijn een pint/ koocht een reys of twee op/ giet het door een wollen Lap/ en geeft hier van een mutsien nuchteren te dinken.

Een ander.

Neemt wortel van Pionien vier loot/ Poley een handt vol/ Roofmarijn een halbe hand vol/ giet hier op twee mengelen Bier/ en koocht het op de helst/ hier van dinct driemaal daeghs.

HET XV. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Nieren en van de Blaes.

Om het Graveel en Steen af te drijven.

Neemt Brem-zaedt, Kliffen-zaedt, Perlen-kruydt-zaedt van elcks drie vierendeel loots / Bocken-bloedt anderhalf vierendeel loots / Kreeften-oogen een vierendeel loots / witte Candy-suycker twee loot / stoot dit tot een fijn Poep / en geeft hier van een vierendeel loots met Rensche-wijn in.

Een ander.

Neemt Assche van Boone-struycken drie loot / van Steen-breuck een loot / giet hier op water van Glas-kruydt, van Aerdt-besien, Rensche-wijn van elcx een half pintje / doet het daer na dooz een wollen doeck / en vermengt het met Sproop van Lie-moenen. Hier van dzinckt een roemertje tweemaal daeghs.

Een ander.

Neemt Peper-wortel sijn gheraspt ses loot / dzucht met een mutsien Rensche-wijn het sap hier upt; hier van vermengt de helft met Olie van soete Amandelen twee loot / Nootemuscaet een half vierendeel loots / en geeft het te dzincken.

Een ander.

Neemt Sproop van Hysoop vier loot / water of af-ziedsel van Glas-kruydt een pint / vermengt dit en gebuyck hier van twee of dziemaal daeghs een roemertje vol.

Voor ontstekinge der Nieren.

Neemt Weeghbree-water drie mutsien / Roose-water acht loot / Glas-kruydt-water, Aerdt-besien-water van elcks een half pintje / Sproop van Violen vijf loot / van Limoenen twee loot / vermengt dit onder een en geeft hier van een roemertje vol drie-maal des daeghs: ondertusschen sal men

de Lendenen / met Roos-salf en Roosers-azijn vermengt / besmeeren.

Om de op-gestopten Urijn te doen lossen.

Neemt Glas-kruydt of Kervel in de Boter ghesruyt / en boben op het Gemacht geslagen / of neemt gekoochten Ajuyne en gebuyck het als 't voorgaende.

Voor de koude Pisse.

Dzinckt een glas Wijn / met af-ziedsel van Soet-hout vermengt. Sommige gebuycken hier tegen Notemuscaet of knoppen van zwarte Aelbesien.

Voor snijdingh in 't Water maken.

Neemt Althea, Kees-kruydt, Pietercelie-wortel van elcks een handt vol / koocht dit in een pintje Bier tot de helft verzoden is: Hier van gebuyck de helft warm met een wepnigh ongesouten Boter.

Voor 't Bloedt-wateren.

Neemt Wortel van Juffrouw-merck, van Venckel, van Pietercelie, van elcks een loot / Weeghbree, Harders-tas, van elcks een handt vol / koocht dit in Bier of Wijn / en soet van Suycker ghemaect zijnde / dzinckt hier van.

Een ander.

Neemt Mumia, Vijgen, Anijs, en Venckel-zaedt, Raponticum, van elcks een loot / koocht dit in Rensche-wijn tot een pintje nat / dzinckt daer van tweemaal des daeghs een roemertje vol.

Voor sweeringen in de Nieren en Blaes.

Neemt Aerdt-besien, kruydt en wortels drie handt vol / koocht dit in een mengelen Wijn tot dat een derden-deel verzoden is / en dzinckt hier van.

Een

Een ander.

Neemt Smeer-wortel twee loot / Tormentille een loot / Althea, Harders-tas, Weeghbree van elckx anderhalbe handt vol / Betonie, Alchimilla van elckx een

handt vol / Soet-hout anderhalf loot / Weeghbree-zaedt drie vierendeel loots / Anijs een half loot / ziedt dit in goede Mee tot een mengelen / en ghebruyckt hier van twee of driemaal daeghs.

H E T X V I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen omtrent het Gemacht.

Voor Scheurfel of Breucken.

Nemt geel Was, Mastick, Spijckolie van elckx een half loot / Olie van Eperen een vierendeel loots / menght dit onder een / besmeert hier mede de Breuck / en leghter een Oxycrocium-plaester op / en versiet het met een bequame bandt; ondertusschen laet hier van ghebruycken: Neemt Tormentille-wortel twee deelen / Kreeft-oogen, Calmus-wortel van elckx een deel / stoot dit te samen tot een grof Doeper; neemt hier van twee loot / giet daer op een pint goede Wijn / laet dit te samen weecken / en geeft hier van te drincken tweemaal daeghs een roemertje vol.

Een ander.

Neemt Olie van Eperen / Mergh uyt een Hamelen-schinckel, geel Was, Wierroock, Harts van elckx een loot / maecht hier van een salffe / en ghebruyckt het als 't boorgaende.

Een ander.

Neemt Hoppe, Salie-bladeren van elckx twee handen vol / koocht dit in goet en sterck Bier / en leght het op de Breuck.

Voor het uyt-puylen van de Navel der Kinderen.

Neemt Oxycrocium-plaester, strijckt het op een stukje Leer / ende leght het op de Navel van de Bupck.

Voor die sich door vallen of stooten aen sijn Gemacht beseert heeft.

Neemt Garsten-meel, Boonen-meel van elckx vier loot / roode Roosen een vierendeel loots / koocht dit met roode Wijn en een wepnigh Azijn tot een pap / doet 'er by Olie van Roosen een lepel vol / een geheel Ey / vermenght dit te samen / en slaet het om het Gemacht.

H E T X V I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Vrouwen.

Om de Maent-stonden te verwecken.

En vierendeel loots Pastinaken-zaedt met warme Wijn nuchteren ingemen / drijft de Maent-stonden krachtelijck af. Of neemt een handt vol Genever-besien koocht dit in een mengelen Wijn tot dat het derden-deel verzoden is / drinckt dit drie dagen achter een / daer na ghebruyckt noch drie dagen een half viereendeel loots

Trochisci de Myrrhe, die in de Apotheken bereydt worden.

Een ander.

Neemt say van Seven-boom met Wijn uyt-geperst twee loot / Caneel een viereendeel loots / Safferaen ses grepu / geeft dit op een repse te drincken.

C 3

Een

Een ander.

Neemt By-voet, Confilie de Greyn, Carduus Benedictus, Poley, Seven-boom, van elckſ een handt vol / koocht dit in een kanne Wijn tot dat een derden-deel verzoeden is / en dvinckt hier van 's morgens en 's avondſ een roemertje vol.

Om de overvloedige Maent-ftonden te stoppen.

Neemt Dadele-ſteenen / roode Coralen / Coriander-zaet van elckſ een viereen-deel loots / maecht hier van een fijn Poeper / en gebzupect hier van een derden-deel.

Een ander.

Neemt ſap van Duyſent-bladt, van Weeghbree van elckſ een loot / Sproop van Myrten-beſien twee loot / Weeghbrec-water, water van Vlier-bloemen van elckſ acht loot / gebzupect dit in drie reſpen.

Voor de witte Vloet der Vrouwen.

Neemt wortel van Tormentille een loot / Averuyt, Roofmarijn van elckſ een handt vol / ghedzooghde onrijpe Moer-beſien een loot : koocht dit in roode Wijn een mengelen / tot dat een derden-deel verzoeden is / hier van dvinckt nuchteren een roemertje vol.

Voor 't opſtijgen van de Lijf-moeder.

Neemt van de ſterckſte Genever-water een half pintje / Olie van Roofmarijn, van Barn-ſteen van elckſ twintigh droppelen / gebzupect hier van ſomtijtſ een lepel vol.

Een ander.

Neemt Meester-wortel, Comijn-zaedt van elckſ een vierendeel loots / witte Peper twintigh grepn / ſtoot dit tot een fijn poeper om in twee reſpen te gebzupecten.

Voor 't neder-fincken van de Lijf-moeder.

De ſelve wederom in ſijn plaetſ gebzacht zijnde / ſal men deſe ſtoobinge gebzupecten : Neemt Cypreſſe-noten, Gal-noten, Granate-ſchillen, bloemen van wilde Granaten,

zaet van Sumach van elckſ vier loot / bladeren van Myrthen, van Eycken, van Olijven, en Kreupel-gras, van elckſ een handt vol / roode Roofen een halve handt vol / koocht dit in roode Wijn / ſoo veel tot een ſtoobinge ghenoech is. Ondertuſſchen gebzupect den volgende dranch : Neemt Lauwerier-bladeren, Myrthen-bladeren, of de Beſien van elckſ een loot / Cypreſſe-noten anderhalf loot / zaet van Paſtinaken drie vierendeel loots : koocht dit te ſamen in een mengelen Wijn / en geeft hier van een half muſſen te dvincken.

Om de Geboorte te vorderen.

Neemt Borax, bladeren van Dictamnum van elckſ twintigh grepn / Barn-ſteen, Seven-boom van elckſ tien grepn / Safferaen ſes grepn / maecht hier van een fijn Poeper / en geeft het met Pietercelie-water te dvincken.

Een ander.

Neemt bladeren van Scarley, ſtootſe en bindtſe op de Nabel van de Bupck.

Een ander.

Neemt Heems-wortel acht loot / Keeskruydt twee handen vol / By-voet, Bingelkruydt, Confilie de Greyn van elckſ een handt vol / Lijn-zaedt drie loot / tien Dijgen in 't midden dooz ghesneden / koocht dit in ghenoechſaem water tot een ſtoobinge / en gebzupect het volgende Salfje : Neemt Dialthea een loot / Olie van Lelien, Lijn-zaedt-olie van elckſ anderhalf loot / maecht hier van een Salfje.

Om de Na-geboorte af te drijven.

Neemt Borax een vierendeel loots / Safferaen twintigh grepn / water van By-voet vier loot / Caneel-water drie loot / menght dit onder malkanderen / en geeft hier dick-wilſ twee lepelen vol van.

Om de Na-ween te ſtillen.

Neemt Confilie de Greyn, Poley, Camille-bloemen, van elckſ een handt vol / Ba-

Bakelaer een half loot/ koocht dit in Wijn
en geeft hier van te drincken.

Een ander.

Neemt Scarley soo veel van nooden is/

stootse in een steene Moztier / en doetse in
versche Boter/laet dit veertien dagen staen/
dan koocht het een wepnigh / en wringht
het dooz een doeck/en smeert hier mede van
de Navel nederwaerts na de Schamelheyt.

H E T X V I I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de uyer-
lijke Ledematen en van de Huyt.

Voor kloven van de Handen.

Neemt Olie van Roosen twee loot/
wit Was een loot / Hoenderen-vet
anderhalf loot / maect hier van
een Salfje.

Voor schurfdde Handen.

Neemt Roos-salf twee loot / Boont-
jens-hol-wortel een vierendeel loots / Sout
van Salpeter twintigh greyn / Mercurium
Dulce tien greyn / maect hier van een
Salfje.

Een ander.

Neemt het binnenste van een suure Ap-
pel / Swavel / Gember / Sout van elckx
een vierendeel loots / Verckens-reusel twee
loot / maect hier van een Salf.

Voor Kack-hielen.

Maect een Pleyster van geele Gratia
Dei Plaester, of neemt geel Was / Hart-
Olie van Olijven / van Lijnzaedt / van
elckx drie loot / Offe-vet / Schape-vet / van
elckx anderhalf loot / Wierroock een loot/
roode Menie twee loot / maect hier van
een Salf / die hier toe seer dienstigh is.

Voor Podagra uyt hitte ontstaen.

Neemt gestoten Alupn soo veel genoegh
is / Sout een wepnigh / maect hier van
met wit van een Ep / en een wepnigh
Azijn een papken / en slaet het daer om.

Een ander.

Neemt bladeren van Dups-loock / stoot-

se in een Moztier heel kleyn / doet hier by
wat Sout en Azijn / roert het wel onder
een / en besmeert hier mede de pijnlijke
plaets.

Voor Podagra uyt koude ontstaen.

Neemt Genever-besien, Wortelen van
Hadick, Kamille-bloemen van elckx een
hant vol / koocht dit in Wijn / en stoof de
Doeten hier mede.

Een ander.

Neemt water van Kruptje roert mijn
niet / van Vlier-bloemen, Brandewijn
van elckx eben veel / en slaet dit met doecs-
ken om de Doeten.

Een ander.

Neemt Olie van Roosen, Brandewijn
van elckx eben veel / smeert hier de plaetse
mede / soo haest die begint te zwellen of seer
te doen.

Voor dicksuchzige Beenen.

Neemt Wijn-moer twee deelen / Loog
een deel / koocht dit tot een dick papken en
slaet het om de Beenen.

Voor verkrompen Zenuwen.

Neemt Jopen-bier een mengelen / Bran-
dewijn een pint / Klauwen-vet een half
pintje / Mumia een loot / Honde-vet, vet
van Palinck, Verckens-reusel, versche
Boter van elckx vier loot / Olie van Roo-
sen twee loot / Honingh drie loot / Pesti-
naken-wortelen kleyn gestoten / een half
pout / laet dit een Maent staen / en koocht
dit

dit op / en wrijnght daer na door een doeck.
Hier mede besmeert de verkrompen Zenuwen tegen een Epcken buur.

Voor de Fijck of Worm in de Vinger.

Leght Water - pattigh met Hoenderdreck op de Vinger / of neemt Swavel, Loock, Azijn, menght dit onder malkanderen en leght het op.

Voor koude in Handen.

Neemt een groote Raep, holt hem uyt en vultse met Olie van Roosen, braetse onder de asche / en smeert hier mede de Handen.

Om Aposteunien en Geswellen te doen rijpen.

Neemt Diakel-plaester ses loot / Dialthea-salf vier loot / Olie van Camillen, van Dil, Tarpentijn van elck een loot / menght dit onder een.

Een ander.

Neemt Roggen-broodt / koocht het in goet Bier tot een pap / doet hier by een stuck Boter / en twee Doyers van Eperen.

Voor Schurfttheyt.

Neemt Geyten - melck een half pintje / van de groene bast van Vlier - boom een handt vol / een weynigh Sout / ziedt het op / en druckt het door / en bet hier het Schurft mede. Siet hier boven vooz Schurftde handen.

Voor Verbranttheyt.

Neemt onghesouten Boter / Ganse-dreck / menght dit onder malkanderen / en koocht het te samen / en giet het op kout water / hier mede smeert het verbrande Lidt.

Een ander.

Neemt Olie van Olijven, en wit van een Ep / menght dit onder malkanderen en bestrijckt het daer mede.

Voor de Roos.

Neemt schoon Regen-water / en Vlier-azijn, of koocht Vlier-bloemen in Bier of Soete-melck / en slaet het daer om.

Een ander.

Neemt Olie van Roosen, oude Wijn van elck even veel / en leght dit warm op de Hoos.

Een ander.

Neemt Vlier-azijn, doyers van Eperen van elck even veel / menght het onder een / leght het met linnen doecken op : ofte koocht Gepelde Garst / tot dat het water dick wordt / en slaet dese slijmigheyt om de Hoos.

Voor quaet Seer.

Neemt Stinckende-gouw, Ocker-nooten-bladeren van elck drie handen vol / Seven-boom, Lupinen, Water-pattigh, van elck een handt vol : koocht dit in water / en bet het quaet Seer hier mede.

Voor Hayr-worm.

Neemt een mutsjen Fransche Wijn, smelt hier in een stuckje Aluyn, soo groot als een Turckse-boon, en bet hier mede.

Een ander.

Neemt versche Paerde-dreck, druckt het sap daer uyt / en bestrijckt de Haer-worm hier mede tweemaal daeghs.

Om Wratten te verdrijven.

Neemt sap van Stinckende-gouwe, van Porceleyn van elck een loot / Olie van Swavel anderhalf vierendeel loots / vermenght het te samen / en bestrijckt daer mede de Wratten.

Om Exter-oogen of Lickdooren te verdrijven.

Schraept een weynigh Speck op een doeckje / en doet er een weynigh gepulveriseerde Seven-boom by / en leght het daer op / alle dagen verberschende. Of neemt een plaester van Gom Galbanum gemaakt.

H E T

HET XIX. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor Wonden en Quetsuren.

Om de Wonden te genefen.

Het bloet gestemt zijnde / sal men de Wonden met Alsem en Roosmarijn in water en wijn gekookt wasschen / en daer na met een wieck Olie van St. Jans kruydt-bloemen in de Wonde doen / en een Diapalma-plaester daer ober heen leggen.

Een Wondt-dranck.

Neemt Heydensch Wondt-kruydt, roode Kool, Averuyt, Aertbesien-kruyt, Weegh-bree, Sene-groen, Sanikel, Alchimilla, Y-ser-kruydt van elckx een hant vol / zaet van Juffrou-merck, van Hennip van elckx een loot / Smeer-wortel twee loot / koocht dit in Wijn of Bier tot een mingelen / en dzinckt hier driemael daeghs van. Ondertusschen verbindt de Wonde met dit salfje: Neemt Honingh twee loot / Olie van Olijven een loot / Bloem van Weyten-meel een half loot / roode Bolus een vierendeel loots / maect hier van een salfje.

Een wondt-dranck die het verlegen of geronnen Bloedt uyt drijft.

Neemt Potemuscaet / Gember / Saggel / Mumia, Krap van elckx een loot / Wiercock / Soet-hout / Comijn-zaet / Geneber-besien / Anijs-zaet / Bakelaer van elckx een loot / koocht dit te samen in twee kannen Wijn of Bier / tot dat de helft versoden is / en dzinckt hier tweemaal daeghs een goede dzonck van.

Een ander.

Neemt wortel van groote Kaerden / Sallie van elckx een handt vol / koocht dit in een pint Wijn tot dat een derden deel versoden is / hier van neemt een roemertje vol / doet daer by gedzooghde wortel van Schelkruydt / Walschot / Kreeft-oogen / Mup-

sen-dreck van elckx twintigh greyn / mengt dit te samen en geeft het in.

Voor die sich van binnen door vallen of stooten befeert hebben.

Neemt groene Kervel, koocht die in Soete-melk / en doet er een vierendeel loots Tuyn-kars zaet by.

Een ander.

Neemt Kreeft-oogen / Mumia, Walschot / Schapen-stront van elckx een vierendeel loots / gedzooghde Pier-wormen een half vierendeel loots / maect dit alles tot Poep / en geeft hier van een vierendeel loots met warme Wijn in.

Om geronnen Bloedt tusschen Vel en Vleesch, en blaeuwe placken te verdrijven.

Neemt Bakelaer, Comijn-zaet, Camillen, Alsem van elckx even veel / stoot dit tot een Poep / en maect met sap van Alsem een papken hier van / dat men daer op sal strijcken.

Voor verwronge Leden en geborste Zenuwen.

Neemt dick Bier een pint / Honingh dese lepelen vol / versche Boter een goet deel / maect dit t'samen warm / en slaet het met een wolle lap om het Lidt.

Om Fistelen te genefen.

Neemt sap van Juffrouw-merck, van Weegh-bree, van Agrimonie van elckx ses loot / van groene Tabacks-bladeren drie loot / Roosen-honingh vier loot / witte Vitriool, Alupn / Wijn-steen van elckx een half loot / Spaens-groen twintigh greyn / vermengt dit te samen / en spuyt dit in de Fistelen.

HET XX. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor Koortfen, Pest, Kinderpockjens en Maselen.

Om de dorst en brandt te matigen in heete en geduurige Koortfen.

Neemt Suringh, Latouw, Bornagie-bladeren, van elckis een handt vol / Tamarinde twee loot / koocht dit in een mingelen soete Wey / en dinct hier van. Hier toe dient oock Garsten-water met sap van roode Ael-besien, en met wat Supcker soet gemaect.

Voor brandende Koortfen.

Neemt Huys-loock, Suringh, Porcelen, Endivie, Bornagie van elckis een handt vol / Tamarinde anderhalf loot / Akeleyen-zaet een half loot / koocht dit in Garsten-water tot een pint / dooz gedaen zijnde / doet'er Sproop van Suringh vier loot by / en dinct hier van.

Voor de alle-daeghsche Koortfen.

Het lichaem met Jalappe gepurgeert zijnde / neemt Cardus Benedictus, Gentiaenwortel van elckis een half vierendeel loots / stoot dit tot een fijn poeper / en geeft het vooz het aenkomen van de koozts in.

Een ander.

Neemt Cardus Benedictus, Centaurea van elckis een handt vol / Wortel van Mansooren gedrooght zijnde een halve hant vol / koocht dit in half Wijn en Water tot een pint / en dinct hier van een roemertje vol vooz 't aenkomen van de koozts.

Voor de anderdaeghsche Koortfen.

Neemt Aluyn twintigh greyn / Sout van Cardus Benedictus tien greyn / neemt dit met Bier in vooz 't aenkomen van de koozts.

Een ander.

Neemt Alfem, Barndenetels, Betonie

van elckis een handt vol / stoot het in een Moztier / en dinct met Wijn het sap uyt en doet'er 5 of 6 gepulveriseerde Pionienzaden daer by.

Een ander.

Neemt het binnenste Delleje uyt de Hoender-magen hardt gedrooght een vierendeel loots / Orangie-schillen een half vierendeel loots / stoot dit te samen tot een fijn poeper / en geeft het vooz het aenkomen van de koozts in / dit selfde is oock seer goet vooz een slappe en quade maegh.

Om op de Pols te binden.

Neemt Tarpentijn met roode Bolus vermengt / of neemt bladeren van Vlier, Wijnruyt, Gouts-bloemen, Barndenetels, Honts-draf van elckis even veel / stoot dit met Wijn in een Moztier / of neemt de binnenste bast van Noote-boom, weecht het in Wijn en bindt het op de Pols / dit treckt een blaer / die men dooz sal snijden.

Voor de derden-daeghsche Koortfen.

Neemt Gentiaen, Wortel van Mansooren, van elckis een loot / Cardus Benedictus, Centaurea, Chamedrijs, Hyfoop van elckis een handt vol / koocht dit in Water en Wijn van elckis een mengelen tot de helft / dinct hier van alle morgen / een roemertje vol / en blijft daer op leggen zweeten.

Een ander.

Neemt Gentiaen, Cardus Benedictus, Aluyn, Salpeter van elckis een vierendeel loots / en geeft dit in vier repfen vooz het aenkomen van de koozts in.

Een ander.

Neemt Roomsche-alfem, Duyveker-vel, Cardus Benedictus, Buglos, van elckis een

een handt vol / Gentiaen twee loot / koocht dit in drie pinten Wijn / en geeft dit tweemaal daeghs te dzincken.

Een ander.

Neemt een half pintje Alsem-wijn, doet hier by een loot Sout / dit te samen gesmolten zijnde / moet men voorsz't aenkomen van de koozts innemen / dit breekt de koozts en drijft veel verbuysde vochtigheden door het bzaecken uyt het lijf.

Voor de Pest.

Zedoar gekaewot en door geslickt wederstaet de besmettinge / of neemt sap van Knoflook, Wijn-Azijn, Rensche-wijn van elck een half muetsjen / Theriakel een half loot / menght dit te samen / en neemt hier alle morgen een lepel vol van in.

Een ander.

Neemt Wijnruyt, druckt met Azijn het sap daer uyt / neemt van dit sap een half pintje / Theriakel een loot / menght dit onder malkanderen / en gebzuyekt hier van 's morgens en 's abonts een lepel vol.

Een ander.

Neemt twee Nooten, twee Vijgen, een wepnigh Wijnruyt met Sout en eet dit alle morgen.

Om 't vuur uyt de Pest-buyl of Pest-kool te trecken.

Neemt een gedrooghde Padde / leght hem een wepnigh in Azijn te weecken / en bindt hem daer op.

Om op de Pest-buylen te leggen.

Neemt Suur-deegh een loot / Spaense-vliegen vijftien greyn / Mostert zaet, Duyve-front van elck tien greyn / leght dit op de Buyl.

Om op de Pest-kolen te leggen.

Neemt Smeer-wortel, Scabiosen van elck twee loot / Salpeter anderhalf bierendeel loots / twee dopers van Eyeren /

maekt dit tot een papken en leght daer op

Om de Kinder-pockjens en Maselen uyt te drijven.

Neemt ses Vijgen, Venckel-zaet, zaet van Juffrouw-merck, Gomme-lacca van elck een half loot / Linsen een loot / koocht dit in Bier of Garsten-water / en dzinckt hier van een goeden dzonck / en hanght dit sackje in 't Bier en laet daer geduurigh van dzincken: neemt Akeleyen-zaet een loot / Carduus Benedictus - zaet een bierendeel loots / bereyde Harts-horen een half loot / dit gestooten zijnde doet het in een sackje.

Een ander.

Neemt Wortels van Venckel, van Dooke-bladeren van elck een loot / bladeren van Pimpinell, van Suringh van elck een handt vol / Venckel-zaet, Gomme-lacca, Dragant van elck een bierendeel loots / seven Vijgen, negen Dadels, Corinten een loot / koocht dit in Garsten-water tot een pintje / door gedaen zijnde doet'er by Syroop van Suringh, Citroenen, Carduus Benedictus, Violen van elck twee loot / Safferaen een bierendeel loots / menght dit tot een dzanck en dzinckt hier van.

Een ander.

Neemt Contrajerve-wortel 20 greyn / Lapis Bezoar tien greyn / Safferaen vijf greyn / stoot dit tot een fijn poeper / en geeft dit op een reys met Bier in / en wel hier op toe gedeckt zijnde / moet men het zweeten bevozeren.

Van groote brandt in de Kinder-pockjes en Maselen.

Neemt Suringh, Porseleyn, Latouw, en Weeghbree van elck een handt vol / Scordium een halve handt vol / zaet van Citroenen een half loot / zaet van Suringh, een loot / koocht dit te samen in Garsten-water tot een pint / doet hier by Syroop van Granaten, van Lamoenen van elck drie loot / en geeft hier dickwils van te dzincken.

Van het P A E R T sijn sieckten, afgetekent met
de volgende numbers.

1. S chozsthept.	22. Pijn in de Bozsten	42. Geslagen zijnde.
2. Derrepecht of gheslagen zijnde.	23. Querbeenen aen de knien.	43. Malandien.
3. Longen-sucht.	24. Leesen.	44. De Wolfinne.
4. Longen-pijn.	25. Schupsel-beenen.	45. Gezwel in de klooten.
5. Gequetste rugge.	26. Gallen.	46. Een slag aen 't dick van 't Been.
6. Den Schot.	27. Pleckens.	47. Als 't Fondament uytballen wil.
7. Den Maenstrangh.	28. Egel-boet.	48. Leesen achter aen 't Been.
8. Pijn in de hals.	29. Querhoeben.	49. Een lopende gat.
9. De woogginge.	30. Hinckende boet.	50. De kanker.
10. De Dijbers.	31. Querboeten.	51. Kloben aen de Beenen.
11. Schel in de oogen.	32. Verhithent.	52. Ober Hoeben aen de Hoozn.
12. De Nagel in de oogen.	33. Pijn van de Hoozn.	53. Kloben die langhs heen gaen.
13. Hoofst-pijn.	34. Vernagelthent.	54. Kloben die divers komen.
14. Snotterhept.	35. Sekere pijn in de boet.	55. Spatten achter aen 't been.
15. Derhouthept van 't hoofst.	36. Lossinge van de Hoozn aen de boet.	56. Krappen.
16. Dliegende Woymen in de Neusgaten.	37. Als de Hoozn aen de boet schuynt.	57. Leesen.
17. Schynl aen de Tandem.	38. De Dyge onder aen de Hoozn van de boet.	58. Querbeenen.
18. Derwas aen 't Ghehemelte.	39. De stralen.	59. Staert-beenen.
19. Quetsinge aen de Tonge.	40. De Blepnen aen de Hoozn en vleesch.	60. Ratten - staert als 't hant uyt-balt.
20. Pijn aen de Tonge.	41. Moere-bet.	
21. Klepne Baerdekiens aen de Tonge.		

Van den O S sijn sieckten, afgetekent met de
navolgende numbers.

1. H oozn ghebroocken zijnde.	16. Verherdinge ende verstijvinge in 't Been.	de Blaes.
2. Hoozn vermoept zijnde.	17. Doet verstuyckt.	29. Schouderblat ontfet.
3. Gezwel in den Hals.	18. Eenigh zwaer gewicht op den Doet gheballen ofte anders berklint.	30. Echelen ingeslicht hebbende.
4. Den Hals gequetst.	19. Hoozn van den Doet ghebrocken.	31. Squinancie.
5. Hant af-geballen aen het Hals-stuck.	20. Hoozn van den Doet ghekloben.	32. Derwoogginge.
6. Herdighepdt in het Hals-stuck.	21. Hoozn van den Doet afvallende.	33. Gezwel in 't ghemelts van 't Backhuys.
7. Gezwel in 't Hals stuck.	22. Bloet-loopinge.	34. Gezwel in 't Backhuys.
8. Het Del aen de Ribben gekleest.	23. Den buylen loop.	35. Quetsinge der Tongen.
9. Pijne in de Bupck.	24. Swellinge in de Blaes.	36. Den appetijt verloren hebbende.
10. Eenigen Darm gequetst.	25. Verstopthept in de Blaes.	37. Wolcke in d'Ooge.
11. Loopingen in den Bupck.	26. Steen in de roep van de Blaes.	38. Gezwel in d'Ooge.
12. Herdighept in den Bupck.	27. Steen in de Blaes seifs.	39. Witzel op d'Ooge.
13. Eersbil ontluyckt.	28. Swellinge in de roep van	40. Watte op d'Ooge.
14. Gebroken Been.		41. Loopende Ooge.
15. Gezwel in 't Been.		42. Schelle in d'Ooge.
		43. Seeren aen 't Hoofst.
		44. Pijne in 't Hoofst.

